

Թրամփի TRIPP-ը ոչ միայն երազանք եւ հույս, այլեւ՝ վախ եւ թանկ գին

Հվեյցարական «Նոյե ցյուրխեր ցայթունգը» մարտի 26-ի համարում տպագրել է Մեդիի մեկնած լրագրողի լուսանկարներով ընդարձակ ռեպորտաժը, որն անդրադառնում է «Մեծ խոստմանը»՝ Թրամփի TRIPP-ին: 40 կմ-անոց երթուղին կարող է իրական խաղաղություն բերել հայերի համար: ՀՀ-ի եւ Ադրբեյջանի միջեւ բանակցությունները չեն ավարտվել, սակայն այդ ծանադարհին մերձակա տեղանքում աղորդ մարդկանց համար նախագիծը ոչ միայն երազանքներ եւ հույս է արթնացրել, այլեւ՝ հին հիշողություններն ու վախերը, գրում է ՆՀՀ-ը՝ զրուցելով մեդիաբնակ տարբեր մարդկանց հետ: Ղարաբաղից տեղահանված Գայանե Ավանեսյանի հետ զրույցից մի նախադասություն՝ «Տարիների ղառերազմներից հետո չեմ կարող ղառկերացնել, որ ադրբեյջանցիների հետ նույն փողոցով ղիտի երթեւեկենմ»:

Կասկածում է, որ ադրբեյջանցիների եւ հայերի տարիների երկնիկ ասելությունը հեշտորեն կհաղթահարվի:

ԱՆԱՏԻՏ ՀՈՎԻՏՓՅԱՆ, Գերմանիա

ՄԱՐԻԵՏԱ
ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Մեր ֆաղափական կյանքի տրամաբանությունը

Հայաստանի դառնամենքը, դաժնամենքը, միջանցքներում, հանձնաժողովներում կասարվողով, մի ֆարեգ է՝ մասամբ հայտնի, մասամբ ծածկագիր դաժնամական նշաններով, որը կարդացողը, ծածկագրերը վերծանելու ունակություն ունենալու դեպքում հասկառես, շատ դարգ տեսնում է երկրում տեղի ունեցող գործընթացների իրական ենթատեքստը, հայտնի եւ անհայտ նմաստները, դերակասարների անձնական եւ հավաքական վախերն ու վստահությունները:

Ու մինչ Աժ դաժնամենքը մանր ու մեծ իրադարձություններ են ծավալվում՝ այս կամ այն հարցի ֆնմարկման ժամանակ, դիմակա ֆաղափական խմբերը միմյանց ղառերազմի եւ խաղաղության կուսակցություններ են սեղում (ո՛վ հիշեց անցած դարի իննսունականները, Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին եւ նրա «Պառերազմ թե խաղաղություն՝ լրջանալու ղաիր»), մինչ ղառնության վերատեսուքյան, Արցախի կորուստի համար կրկին միմյանց մեղադրելու, երաշխիքով, թե աներաշխիք, արժանաղաշիվ, թե անարժանաղաշիվ խաղաղության մասին բաց դասեր են խորհրդարանի դահլիճում, խորհրդարանի միջանցքներում ականա վերծանվում են մյուս, չերեացող ծածկագրերը: Օրինակ՝ թե որքան հարմար է իշխանությանը՝ ընդդիմադիր ձեւաչափով կամ ընդդիմադիր լրագրողների սկած հարցերի գծած շրջանակով մնալ անվերջ իր նախընտրած օրակարգերի մեջ, մշտադես իշխանության համար կանխատեսելի եւ իբր անցանկալի հարցերին ի ղառասխան՝ փայլել ընդդիմախոսներին այղանելու, դրանով ամեն օր թարմ ղաիրելու հակադրության կրի ղաթոսը ու նույն կարգի փայլուն ղաթոսով ղառասխան ստանալ՝ դրանով հիմա ու դեռ երկու ամիս մինչեւ ընտրությունները այդ կրիտ հակաձառության օրակարգի ալգորիթմերում խճճելով վաղուց այս բոլորից հոգեթերադիալի կարիք ունեցող ընտրողին, մեզ բոլորիս, փասացի այդ բոլորից հոգնած հիվանդացածներիս, Ասված ուժ տա՝ երկու ամիս դիմանալու:

Եւ չի հնչելու սթափ կամ իրական գնահատականը՝ ով է ղառերազմ հրահրում իր խոսույթով, ով՝ խաղաղություն,

կամ չի ասվելու, որ այդ բոլորը կեղծ, անիմաստ խոսակցություն է, ֆանի որ ոչ հարյուր տարի առաջ, ոչ հիմա մեր նման փոքրիկ երկրների խաղաղությունն ու ղառերազմը մեր խոսույթի հետ ֆիչ կաղ ունեն, նրանք կաղ ունեն մեր տարածաշրջանում շաիր ունեցողների հրահրումների եւ հեշին նղատակների հետ: Ու հիմա, հենց հիմա, տարածաշրջանում առկա հակամարտության ֆոնին, ոչ իշխանավորները, ոչ ընդդիմադիրները չեն

աշխարհը ներկայումս վերաբաժանողներով: Առկա օրինակով ասեն՝ ասենք եթե Իրանը չղատրվի հիմա, նախ կարող է հիշել Թուրմենչայի, Գյուլիսանի ղայմանագրերը, կամ ԱՄՆ-ը հաղթի եթե՝ նրա համար ընդհանրադես միջազգային բոլոր ղայմանագրերն են թղթի կտոր լինելու, ու տարածաշրջանային իրավիճակներն այդ սուրբելկի մոտեցումների շրջանակում են ընթանալու՝ մեզ հարմար-անհարմար հեռանկարներով:

Այնդես որ՝ խորհրդարանական եւ արտախորհրդարանական այս շառաթկա ողջ աղմուկը համարենք հայերիս հերթական անգամ փակ աչեւերով ընտրատուրին մոտեցնելու ծիսակարգի մաս եւ գոնե այս անգամ չընկնենք խորհրդարանի ղաթոսի գլոբալ ծուղակը եւ բավարարվենք երկու փոքրիկ մանրամասնի վրա կանգ առնելով, խոստանալով հաջորդ շառաթ իրական նախընտրական վերլուծություն, իսկ այս անգամ հարկ համարելով երկու մանրամասնից խոսել ընդամենը. դե, սատանան էլ, իրոք մանրամասների մեջ է:

⇒2

ԳՐԻԳՈՐ
ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Ներթական Մերժված «նախաձեռնությունը»

Իրանի դեմ պատերազմի օրագրից

որի նղատակն է դադարեցնել Մերձավոր Արեւելում ղառերազմը:

Ասված է նաեւ, որ առաջարկը փոխանցվել է Պակիսանի միջոցով, եւ այդ երկրի գինված ուժերի գլխավոր հրամանատարը հանդես է գալու որդես Վաշինգտոնի եւ Թեհրանի միջեւ միջնորդ:

Հայտնի է, որ վերջին օրերին Թեհրանը մերժում էր Միացյալ Նահանգների հետ որեւէ ձեւաչափով բանակցելու հնարավորությունը, մինչդեռ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը բազմիցս խոսել է բանակցային գործընթացում առաջընթացի մասին:

Մինչ վերջերս հայտնի չէր, թե առաջարկությունների փաթեթը որքանով եւ ինչ խորությամբ է ֆնմարկվել իրանական ղառնական շրջանակներում, եւ արդյոք Իրանը կընդունի՞ այն որդես բանակցությունների հիմք: Նույնքան անորոշ էր նաեւ Իսրայելի դիրքորոշումը սկյալ առաջարկի վերաբերյալ:

⇒3

Այս օրերին ղառերազմական գործողությունների մեջ հայտնված երկրներից սացվող տեղեկություններից ամենասղատակածն ու ցանկալին, անշուշտ, ղառերազմը դադարեցնելու մասին լուրերը կարող էին լինել:

Մի ֆանի օր շարունակ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը հույս ներեցող հայտարարություններ էր տարածում՝ նշելով, որ Վաշինգտոնը կարողացել է երկխոսության հնարավորություն ստեղծել Թեհրանի հետ ամենաբարձր մակարդակով եւ իրանական կողմին է փոխանցել ղառերազմը դադարեցնելու համաղարփակ առաջարկների փաթեթ: Թրամփը նաեւ լավատեսություն էր հայտնում, որ Իրանը կարող է «մեծ նվեր» մատուցել համաշխարհային կայունությանը եւ իր սեփական աղագային՝ ընդունելով գինաթափումը եւ վերադառնալով բանակցությունների սեղանի շուրջ:

Իրանն, իր հերթին, տարբեր ղառնոյաների՝ Մեջլիսի նախագահ Սոհամմադ Բադեր Ղալիբաֆի եւ արտաին գործերի նախարար Աբբաս Արադջիի շուրթերով հայտարարում էր, որ որեւէ առաջարկ չի սացել եւ շարունակելու է հակահարվածներ հասցնել հակառակորդի դիրքերին: Ավելին, իրանական «**հաթամ ալ-Ամերիա**» կենտրոնական շառքը մի ֆանի օր առաջ տեղեկացրեց, որ երկրի գինված ուժերի դոկտրինը ղառնականակնից անցել է հարձակողականի:

Պառերազմի 25-րդ օրը Պակիսանի վարչադես **Շեքբազ Շարիֆն** իր X սոցիալական ցանցում հրաղարակված գրառմամբ հայտարարեց ԱՄՆ-Իսրայել-Իրան հակամարտությունը դադարեցնելու շուրջ բանակցություններն իր ղատական երկրում հյուրընկալելու ղառտատակամության մասին:

Շարիֆը նշել էր նաեւ, որ Պակիսանը ողջունում եւ աջակցում է Մերձավոր Արեւելում ղառերազմի դադարեցմանն ուղղված երկխոսության

ԱՐԾՎԻ
ԲԱԽՉԻՆՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ-ՓԱՐԻՉ-ԱՆՈՐԵԱ Սավորանի Ներին (ծնվ. 1976) փարիզաբնակ իտալացի լուսանկարիչ է: Ավարել է Բոլոնիայի համալսարանի արդի գրականության բաժինը: Լուսանկարչություն է ուսանել Վենետիկի IUAV համալսարանում: Իր ստեղծագործական գործունեության սկզբից հետևազոսում է լեզվի եւ լուսանկարչության փոխհարաբերությունը: Իսթանբուլում, Ֆրանսիայում եւ Ռուսաստանում հետազոտական աշխատանքները հետադարձվել է Փարիզում, դասավանդել Տեղի համալսարաններում: Համագործակցել է միջազգային հեռուստացանցերի, լրատվական գործակալությունների եւ տղազոր մամուլի հետ («Եվրոնյուս», «Բի Բի Սի», «ՌԱԻ», «Էսթրեստ»): Նրա լուսանկարները հրապարակվել են աշխարհի առաջատար թերթերում եւ հանդեսներում («Լը Մոնդ», «Պարի մասշ», «Ֆիգարո», «Լիբերասիոն», «Լը Պուան», «Դը Գարդիան», «Նյու Յորք թայմս», «Ֆորբս», «Լա Ռեպուբլիկա», «Էլ թախս», «Դեր Շիֆել», «Ալ ջազիրա» եւ այլն): Ներին մասին մանրամասն են՝ <https://www.andrea-savorani-neri.com/>

Հարգելի՛ Անորեա, դիտելով ձեր լուսանկարները՝ հասկալալես տղավորվեցի դիմանկարներով, որոնք «չոր» վավերագրական ոճի են: Ձեր կերպարներից շատերը ասես կորսված են շրջադասող աշխարհում. ժողովում են հազվադեպ, անգամ եթե երիտասարդներ կամ երեխաներ են (նույնիսկ՝ նորածնության համատեղություն): Դիմանա՞նք եւ այդպես լուսանկարում:

Իմ լուսանկարներում չափազանց ընդգծված ժողովական քաղաքականությունը, ինչպես նաեւ շրջադասող աշխարհի նկատմամբ Եվրոպական մշակույթի զգացումը գիտակցված ընտրության արդյունք են: Ի՞նչ եմ անում ես՝ լուսանկարելով մարդուն: Ի՞նչ հարաբերություն եմ հաստատում այդ մարդու հետ եւ, ամենակարեւորը, ի՞նչ կերպար եմ ցանկանում ներկայացնել դիտողներին: Եթե մարդու բարդ եւ եականորեն անձնական ընդունելի հավելվելն այն, որ լուսանկարչությունը ոչ թե առարկայական իրականությունն է, այլ միտք եւ անողայման մի տեսակ «սարքով» է, ապա տրամաբանական հետեւությունն այն է, որ անհրաժեշտ է խուսափել չափից ավելի ընդգծված, չափազանց հստակ եւ բացահայտ զգացմունքներ առաջարկելուց: Սա կարող է դարձադրական թվալ, քանի որ լուսանկարներն, ըստ սահմանման, «ստեղծված» լուսանկարներ են, սակայն մարդկանց հետ իմ փոխգործակցության մեջ ես ձգտում եմ հասնել լուսանկարչության դեմքի մի տեսակ «գրական աստիճանի»: Նախընտրում եմ այնպիսի արտահայտության բացա-

ԱՆՈՐԵԱ ՍԱՎՈՐԱՆԻ ՆԵՐԻ.
Տեսողական հետաքննություն նախնիների մասինԱնորեա
Սավորանի Ների

կայություն, որը հստակորեն կիսում մի հոգեվիճակ, որդեսգի հնարավորինս լուսանկարված մյուսի երկնասությունն ու անձնականությունը: Պատկեր ստեղծելն իմնին եմ թաղում է ընտրություն, բայց այդ սահմանափակության ներսում ես ցանկանում եմ առավելագույնս հարգել մարդկանց, ինչպես նաեւ վայրերի անորոշ բնույթը: Եվ կարծում եմ, որ ձեր ընդգծած երկու հասկանալիները փոխկապակցված են. անհասներն արդյունք են մի աշխարհում, որի բնույթը մշտապես փոփոխվում են հասկանալի, իսկ կողերը՝ վերածանել: Իմ ձգտումն այն է, որ այս խորհրդավորությունից գոնե մի մասը, լուսանկարչության՝ որդես մեղիայի բնորոշ առեղծվածայնության նախնական էության, լուսանկարի իմ լուսանկարներում:

Ճիշտ եմ զգում, որ միայնությունը ձեր ստեղծագործության կենսորոնական թեմաներից է: Նույնիսկ ձեր բնադրականները մեկուսացված, փխրուն, գրեթե մեկամաղձ են, եթե անգամ հաճախ ունենում եմ վառ գույներ: Ինչպե՞ս եւ վերաբերվում այս մեկնաբանությանը:

Ինձ համար լուսանկարում մեկնաբանություն լսելը, որովհետեւ այն հաստատում է, որ իմ լուսանկարներն առնվազն որոշ չափով կարողանում են արտահայտել այն թեմաներն ու շարժառիթները, որոնցից ծնվել են: Տարածության հարցն անցնում է ամբողջ արվեստի լուսանկարչության միջոցով, բայց, հավանաբար, այն առավել խորությամբ առկա է գրականության լուսանկարչության մեջ: Լուսանկարչությունն անփակելի ձեռքի կապ ունի լուսանկարչության հետ. արտահայտության այս երկու միջոցներն էլ գործում են սահմանների, եզրերի հիման վրա՝ լուսանկարի համար՝ տղի ավարտը, լուսանկարչության համար՝ ներկայության եւ բացակայության միջեւ հարաբերության հաստատումը: Ձեր նկատառումն ինձ հիշեցրեց Սավորանի Քվադիմոյի տղերը. «Բոլորը միայնակ են երկրի տղի վրա, Արեւի ճառագայթով ձեռնված. Ու հանկարծ երկրի է»: Կարծում եմ, որ միայնությունը՝ որդես գոյաբանական վիճակ, կարեւոր թեմա է, հասկալալես լուսանկարչության մեջ, որը,

Սավորանի Քվադիմոյի,
«Մարիա Լեֆեճյանի
դիմանկարը»

գուցե մյուս արվեստների համեմատ, կատարվում է լուսանկարում, հիմնականում մեջ: Ինձ հետաքննողն առնվազն այն չափորոշիչն է: Եվ ես լուսանկարում համաձայն եմ, երբ միայնության հարցը դուրս կալում եւ տեսարանի խոցելիության հետ: Լուսանկարչությունը՝ դիտողն գրավելու իր լուսանկարչական կարողությամբ, ընդգծում եւ բարձրացնում է այն փաստը, որ սլյալ լուսանկարի վայրերն ու մարդիկ որոշակի տեղ ու բնութագրեր են ունեցել: Սակայն մի քանի դեմք կամ ժամանակի ընթացքը բավարարում են, որդեսգի այդ վայրերն ու հավասարակշռությունները խախտվել : Միգուցե մոռնալ կրկնում եմ այն հավասարությունը, որ լուսանկարչությունն անմահացնում է լուսանկար, բայց հենց դրա շնորհիվ (կամ դրանից ելնելով) այն մշակական հիշեցում է մարդկանց եւ վայրերի խոցելիության մասին:

Անցնենք ձեր անձին: Ձեր նախադաս Սավորանի Քվադիմոյի (1856-1946) անունացած է եղել լուսանկարիչ Գաբրիել Լեֆեճյանի (1848/1853-1921) ֆրոն՝ Մարիա Լեֆեճյանի հետ: Ի՞նչ գիտե՞ք ձեր հայ նախնիների մասին:

Իմ ներկա նախագիծն է «Խաչաձեւ հայացք. տեսողական հետազոտություն նախնիների» Վալերիի եւ Լեֆեճյանի ժառանգության վրա», որն արժանացել է «Ստեղծագործ հայացք» դրամաբանորին: Այն ծնունդ առավ իմ ծագումնաբանությունը հայտնաբերելու, հիշողությունը վերականգնելու եւ ակտիվացնելու անհրաժեշտությունից՝ նոր կյանք տալով այն կալերին ու հարաբե-

րություններին, որոնք կորսվել էին ինչպես ընտանեկան մակարդակում՝ սերնդափոխության դասառնով, այնպես էլ լուսանկարի իրադարձությունների հետեւանով: Միտք իմացել եմ, որ նախադասներից Սավորանի Քվադիմոյի եղել է նկարիչ, որը շատ երիտասարդ տղիքում տեղափոխվել է Կ.Պոլիս՝ այնտեղ ավելի քան 40 տղի զբաղվելով նկարչությամբ եւ նկարչության դասավանդմամբ: Նրա կինը՝ Մարիա Լեֆեճյանը, լուսանկարիչ էր: Նրանց, ինչպես միլիոնա-

ր տղերք մշակույթների միջեւ հավասարակշռությունն ու հարաբերություններն այն տարածաշրջաններում, որոնք մեմայտն լուսանկարում են Արեւմուտք եւ Արեւելք: Իմ նկատմամբ է, որ «Խաչաձեւ հայացք» վերաբերող այդ կարեւոր տղիքների խճանկարը, որոնցից ընտանեկան հիշողությունը լուսանկարում է միայն մասնակի եւ խամրած հիշողություններ:

Նախնիներիս կյանքի եւ գործունեության վերահայտնաբերումը լուսանկարելով՝ ես ներգրավվեցի մի հուզիչ ձեռնարկի մեջ: Որդես լուսանկարիչ՝ հետադարձ հայացքով լուսանկարելով, որ ավելի քան մեկ դար առաջ իմ նախնիներից մեկը նույնպես լուսանկարիչ է եղել, խորունկ հարցեր առաջացրեց մեր կատարած ընտրությունների ու այն անտեսանելի հետքերի մասին, որոնք անցյալը թողնում է ներկայի մեջ:

Կան նաեւ լուսանկարիչ դիտողներ՝ եւ լայն առումով, եւ տեսողական արվեստների կոնկրետ իմաստով. Սավորանի Քվադիմոյի մասնակիորեն անհայտ է մնացել արեւմտյան արվեստում, քանի որ նրա գործերի մեծ մասը երբեք չի լինել ընտանեկան տունը 1923-ից հետո: Գաբրիել Լեֆեճյանը, ընդհանրապես, առկա է 19-րդ դարի վերջի, 20-րդ դարի սկզբի Մերձավոր Արեւելքի լուսանկարչությանը վերաբերող բոլոր գրքերում, բայց նրա տնտեսական կյանքը ստեղծված հազարավոր լուսանկարներից շատ քիչ քան է հայտնի: Ի դեմս այս երկու կերպարների՝ ես կարողանում եմ դիտարկել արտագաղթած արվեստագետների կյանքը, որոնք արդեն եւ մի դարի ավարտին եւ մյուսի (դրամաշիկ) սկզբում, ինչը կարեւոր է տեսողական արվեստների լուսանկարչության համար: Այս մոռացված հիշողությունը հնարավորություն է տալիս վերականգնել Եվրոպայի, Եգիպտոսի եւ նախնի Օսմանյան կայսրության ընդհանուր ժառանգությունը:

Չեմ փորձում նոր տեսանկյուններ առաջարկել ժամանակակից լուսանկարչության լուսանկարչական վրա. լուսանկարչությանը միջոցներ չունենալու եւ կարեւոր գործառնություններից մեկը՝ դիտարկման, հետազոտման եւ մտորման գործի լինելը, հիշեցնելով, որ անցյալը մարդու ուղեղի միայն տեսանելի եւ բացահայտված մասն է: Իմ կալում այս լուսանկարչության հետ եղել է հիմնականում լուսանկարչության, ոչ թե լուսանկարչության միջոցով: Վալերի-Լեֆեճյան-Ների տղի լուսանկարում է Սավորանի նկարած Մարիայի դիմանկարը եւ Սամբուկի Բայեզի դղիքի ներքին բակը լուսանկարող կատարող, որոնք, Լեֆեճյանի լուսանկարում արվեստի եւ եգիպտական հնագիտության լուսանկարչության հետ միասին, ինձ համար միտք եղել են մի տեսակ լուսանկարչություն:

ԳՈՐԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

ՌԳ-ում «ԱԶԳ»-ի հասուկ քղթակից

Կան մարդիկ, որոնց մասին գրելիս դժվար է սահմանափակվել լուրջ տեղեկանքներ և սահմանափակվել լուրջ տեղեկանքներ, քանի որ նրանց կյանքը թվերի և ցուցանիշների շարքում է, այլ՝ ընթացիկ, կենսական, լուրջ տեղեկանքներում:

Այդպիսի մարդկանցից է Կամո Հայրապետյանը՝ Կրասնոդարի բազմազգ և բազմաէթնական իրականության մեջ ձեռնարկված առաջնորդ, որն իր հետևողական աշխատանքով համախմբել է հայ համայնքը և այն վերածել կազմակերպված ու վստահելի ուժի:

Եվ Կամո Հայրապետյանի 60-ամյակը, որը լրանում է վաղը՝ մարտի 28-ին, դարձավ հոբելանս: Դա մի ամբողջ ժամանակաշրջանի ամփոփում է, որի մեջ տեղավորվում են աշխատանքներ, լուրջ քայլեր, նվիրումներ և ամենակարևորը՝ մարդկանց նկատմամբ լուրջ տեղեկանքներում կրթությունը:

Ծնված լինելով հայկական ավանդական ընտանիքում՝ նա վաղ տարիքից յուրացրել է այն դարձ, բայց խորհային ձեռնարկում, որը հաճախ կոչվում է ժամանակի աղմուկի մեջ՝ մարդը լուրջ է օգտակար լինի: Ոչ թե խոսքով, այլ գործով: Ոչ թե ձեռքով, այլ՝ նույնականությամբ ու հետևողական:

Կամո Հայրապետյան 60 Արարելու, միավորելու և հայի արժանապատվությունը դառնալու իմաստալից ճանապարհ

նարկությունը արժանացել է լայն տարածաշրջանային գնահատականի:

Սակայն նյութական հաջողություններ չի դարձել վերջնական նույնականացում:

2004 թվականից ներգրավվելով ֆաբրիկայում և հասարակական կյանքում, Կամո Հայրապետյանը ընտրվել է այն ժամանակահատվածում, որը դառնում էր նրա կյանքի կարողություն: Զառափական դաժն միջոց է, որ բարեմիտ է ազնիվ աշխատանքի համար, բայց նա կարողացել է դառնալ:

Մեծից է: Բազմազգ, բազմաժողովրդյալ և բազմակրոնական, հաճախ նաև հակասություններով լի այս միջավայրում ոչ միայն գոյատևել, այլև կազմակերպել համայնք՝ դառնալով բացառիկ կարողություններ:

Այստեղ հեղինակությունը ձեռք բերելը դժվար է, իսկ այն դառնում էր՝ առավել ես:

Եվ հենց այս բարդ իրականության մեջ է, որ Կամո Հայրապետյանին հաջողվել է ամենամոտեցված արժանապատվությունը՝ սարքեր մատակարարել, սարքեր խառնվածի, սարքեր աշխատանքների տեղ մարդկանց:

Նրա ղեկավարությամբ ձեռնարկվել է մի համակարգ, որտեղ հայ համայնքը ոչ միայն կենսունակ է, այլև՝ գործունե է, զարգանում և ներկայանում որպես կազմակերպված ուժ:

Ռուսաստանի հայերի միության Կրասնոդարի բաժանմունքը բնականաբար համագործակցում է լուրջ տեղեկանքներ կառուցելու հետ, իրականացնում կրթական և մշակութային ծրագրեր, զարգացնում կառույցները երիտասարդական կենտրոնների, բուհերի, կազակական միավորումների, «Յուրադիա» շառավիղի, «Միացյալ Ռուսաստանի երիտասարդական թել» և «Հայրենիքի լուրջ տեղեկանքներ» լուրջ տեղեկանքներ: Կամո Հայրապետյանը նաև հանդիսանում է Կրասնոդարի մարզի միջին հարաբերությունների և կրթական կառույցների հետ համագործակցության հարցերով, ինչը բարձրացնում է համայնքի հեղինակությունը տարածաշրջանում:

Կիրակնօրյա դրոշմներ, մշակութային կենտրոններ, երիտասարդական ծրագրեր, փառատոներ, գիտաժողովներ՝ այս ամենը դարձավ միջոցառումներ չեն: Դրանք ինքնուրույն դառնալու մեխանիզմներ են:

Ջանքի որ ինքնությունը դառնում է ոչ թե հայտարարություն:

ներով, այլ՝ ամենօրյա աշխատանքով:

Կամո Հայրապետյանի գործունեության մեջ առանձնահատուկ տեղ ունի բարեգործությունը: Բայց սա ես լուրջ է հասկանալ ճիշտ: Դա ոչ թե ցուցադրական ֆայլ է, այլ՝ ներքին դառնալ:

Օգնել մանկասան, դրոշմներ, հիվանդանոցներ, աշակերտներ մարդուն՝ դժվար դառնում, նրա համար սովորական գործողություն է: Ոչ թե որովհետև լուրջ է, այլ որովհետև այդպես է ճիշտ:

Արմավիրում եկեղեցու վերականգնումը, բժշկական սարքավորումների տրամադրումը, կրթական և մշակութային ծրագրերի աշակերտությունը՝ այս ամենը միևնույն մատուցողության դրսևորումներ են:

Այդպիսով և արժանապատվությամբ գործունեություն ծավալելով հայրենիքից հեռու՝ մեր հայրենակիցը հատուկ ուշադրություն է դարձնում նաև լուրջ տեղեկանքների հիշողության դառնալ:

Հուշահամբաններ, կիսանդակներ, ժամանակի փոփոխությունը հանված ու վերականգնված գերեզմանոցներ՝ դրանք լուրջ տեղեկանքներ և լուրջ տեղեկանքներ են: Դրանք հիշողության լուրջ, բայց խոսուն վկաներ են:

Եվ երբ երիտասարդը կանգնում է սկսել հուշահամբանի դիմաց, նա միայն անցյալը չի տեսնում: Նա ճանաչում է հասկանում է իր տեղը այդ լուրջ տեղեկանքների մեջ:

Կամո Հայրապետյանի համար սա սկզբունքային հարց է:

Կամո Հայրապետյանը մեծ կարևորություն է տալիս նաև Կրասնոդարի միջին հարաբերությունները՝ հանդիման լինելով, որ բազմազգ տարածաշրջանում համեմատելիությունը ձեռք է բերվում փոխադարձ հարգանքով: Նրա խոսքով՝ յուրաքանչյուր փոքր ժողովուրդ արժանի է հարգանքի, և երբ փոքրերը հարգված են, մեծ համայնքները դառնում են էլ ավելի ուժեղ:

Նույն սկզբունքայինությամբ է նա մոտենում նաև համագործակցության խնդիրներին: Արցախի ծանր օրերին, ինչպես նաև հետագա ժամանակում, նրա նախաձեռնությամբ կազմակերպվել է մարդասիրական զգալի օգնություն: Տասնյակ միլիոնների հասնող աշակերտություն՝ ուղղված կոմերտ մարդկանց, կոմերտ կարիքների:

Վերջին տարիներին համայնքի ուշադրության կենտրոնում է նաև Հասուկ ռազմական գործողության զինծառայողների

և նրանց ընտանիքների աշակերտությունը՝ հումանիտար բեռների, սննդային փաթեթների և բարեգործական նախաձեռնությունների տեսքով: Հասուկ ուշադրության է արժանացել նաև զոհված զինվորների մարմինների նախաձեռնությունը՝ ստեղծել հուշագիր, որտեղ արդեն հավաքվել են հարյուրավոր հերոսների անուններ՝ որպես համայնքի ցավի և հոգսության միասնություն:

Սա այն դեպքն է, երբ հայրենիքի ցավը դառնում է ամենական լուրջ տեղեկանքներում:

Եվ, թերևս, այստեղ է Կամո Հայրապետյանի կերպարի ամենակարևոր առանձնահատկությունը՝ նրա աշխատանքը երբեք չի կրում ցուցադրական բնույթ:

Այն չի դառնում աղմուկ: Այն դարձավ արվում է:

Այսօր Կրասնոդարի երկրամասում աղմուկ հայտնությունը կայացած ու կազմակերպված համայնք է: Բայց այս արդյունքը ինքնաբերաբար չի ձեռնարկվել: Այն կառուցվել է տարիների ընթացքում՝ հետևողական աշխատանքի շնորհիվ:

Եվ եթե այդ համայնքն այսօր ունի իր ձայնը, իր տեղը և իր արժանապատվությունը, ապա այդ ճանապարհի կարևոր մասնակիցներից մեկը Կամո Հայրապետյանն է:

Ժամանակը չափվում է տարիներով, իսկ կյանքը՝ գործով:

Կամո Հայրապետյանի 60 տարիները հենց այդպիսի կյանքի արժանապատվությունն են՝ լուրջ, հետևողական, բայց տեսանելի արդյունքներով:

Եվ երբ մարդը կարողանում է իր շուրջը միավորել մարդկանց, ստեղծել համակարգ և ստեղծել արժեք, նրա տարիքը դառնում է ոչ թե թիվ, այլ՝ ճանապարհ:

Այս սկզբունքն է, որ տարիների ընթացքում ձեռնարկվել է Կամո Հայրապետյանի ամբողջ կենսագրությունը: Նրա անցած ճանապարհը՝ խորհրդային բանակի ծառայությունից մինչև արտագրական ղեկավարություն, հետո՝ բիզնեսի ձեռնարկում և համայնքի գործունեություն, չունի կտրուկ փոփոխություն: Այն կառուցված է աստիճանաբար, բայց ամուր: Եվ հենց այս հանգամանքն է, որ նրան դարձել է վստահելի՝ ոչ թե մեկ օրվա, այլ տարիների և տասնամյակների փորձառությամբ:

«Մեքոնոլոյիս» հրուշակեղենի գործարանը, որը նրա նախաձեռնություններից մեկն է, դարձավ արտադրական միավոր չէ: Այն աշխատանքի նկատմամբ վերաբերմունքի արժանապատվություն է: Այստեղ ուրախ ոչ թե դառնալ է, այլ՝ սկզբունք: Եվ լուրջ տեղեկանքներ չէ, որ այդ ձեռ-

դանք իր սկզբունքները՝ միաժամանակ ստանալով մարդկանց վստահությունը:

Տարիներ շարունակ ընթացելով ՌԴ Կրասնոդարի երկրամասի Արմավիրի ֆաբրիկային դրամայի լուրջ տեղեկանքներ՝ նա հաստատել է մի դարձ ձեռնարկում՝ վստահությունը հենց այնպես չի տրվում, այն լուրջ է վստահելի ու դառնալ:

Սակայն նրա գործունեության ամենակարևոր փուլերից մեկը սկսվեց 2020 թվականին, երբ ստանձնեց Ռուսաստանի հայերի միության Կրասնոդարի երկրամասային բաժանմունքի ղեկավարի լուրջ տեղեկանքներ:

Այստեղ արդեն խոսքը միայն կազմակերպչական աշխատանքի մասին չէ: Խոսքը համայնքի ճակատագրի մասին է:

Կրասնոդարի երկրամասը Ռուսաստանի ամենաբարդ և բազմաէթնական տարածաշրջան-

իսկ վերջում մնում է ոչ թե անցած տարիների թիվը, այլ այն, թե ինչ արժեք է մարդը թողել իր հետևից:

Սրանց շնորհավորում ենք Կամո Հայրապետյանին հոբելանսի առթիվ՝ մաղթելով առողջություն, ներքին ուժ, անսպառ եռանդ և նոր հաջողություններ՝ ի բարօրություն համայնքի, ժողովրդի և հայրենիքի:

⇒2 -Անուուես, ԳԳ Զարածների ան-
ձեռնմխելիությունը մաս կկազ-
մե այդ համաձայնագրին: Սահմանն ար-
դեն գոյություն ունի, Ադրբեջանը միջ-
խառնում ըլլա անտեղեմ: Չի կարող Ադր-
բեջանը ուզած ասեմը մսնել եւ ըսել, թե
այս բարձունքը, այն բարձունքն իմն է, երբ
փաստարկները հակառակը ցույց կու-
սան: Ադիկա հասկարեն կարմիր գիծ
դեմ է ըլլա: Կրնա ըլլալ, որ ուրիշ կարմիր
գիծեր ալ դեմ է ըլլան: Երբ Ադրբեջանը
հարձակողական դիրքորոշումներ կառնե
Հայաստանի դեմ, «Արեւմտյան Ադրբեջա-
նի» մասին կխոսի անդադար, աչի ունի
Երեւանին, Սեւանին. ասոնք կարմիր գիծ
են անուուես, որոնց խախտումը անընդու-
նելի դեմ է ըլլա Հայաստանի համար:

-Արցախում կասարկածը Սորեն Օ-
կանփոն բնորոշել եր էթնիկ զտում, ցե-
ղաստանություն: Բերանորի ճանադար-
իդ փակած մի էկոակսիվիս, որ անմի-
ջական մասնակցություն ունեւ Արցա-
խի բնակչությանը երջափակման մի-
ջոցով սովի մասելու մեջ, ադրբեջան-
ցի ԳԶ-ների ալլ անդամների հեւ երկու
անգամ Երեւանում մասնակցեց հայե-
րի հեւ խաղաղության հաստատման Գ-
նարկումներին: Հանցագործին արտոնե-
ցիմք զալ Երեւան, սեղան մսել:

-Եթե հանցագործ միջի փնտրենք, այդ
սիկինը չեւ առաջին թիրախը: Հանցա-
գործին զխաղորն Ալիեն է, իր զինվորա-
կանները, գործակիցները եւ ալլն: Ադ
կնոջ դերակատարությունը ոչինչ է: Այո,
հանցավոր եր, ըրածը ճիշտ չեւ, բայց կա-
ռաջարկեմ ուրիշ բանի մասին մտածենք
ավելի զխաղոր դերակատարների:

-Ճիշտ է, բայց երբ խոսում ենք հա-
սարկության մեջ վստահություն
ստեղծելու մասին, այստիսի անձինք
են, որ մեր վստահությունը շատում
են: Այդ կնոջը չդիտի արտոնեինք, որ
զար եւ մասնակցեւ կլոր սեղանի: Ա-
լիեւը, Ադրբեջանի դասվիրակությու-
նը հրաժարվում է մայիսին զալ Երե-
ւան՝ Եւրոպական Բաղաճական հա-
մայնքի ժողովին մասնակցելու:

-Կարծես կվախման, թե ինչ հետեւանք
կրնա ունենալ: Թե արդյոք իրենցմե մեկին
դիտի հանցագործ դուրս բերենք եւ ձե-
րակալության հարց արծարծենք: Չեն
խորհիւր, թե ՀՀ կառավարությունն ասիկա
կրնե, բայց իրենց մտի մեջ կա, վախի
արդյունքն է: Կամ ցույցեւ կրնան սեղի ու-
նենալ ՀՀ-ի մեջ, չեն ուզեւ ներկա ըլլալ
այդ դայմաններու մեջ:

-Դուք իրեւ մասնագեւ թրծել եք մի
երկրում՝ Լիբանանում, որ դասերազմի
մեջ է եղել, նաեւ է՝ անընդհատ: Բայց
վերադարձի զավակ եք, ձեւ մեջ կա դի-
մադրություն: Նույնիսկ ազգանվան
մեջ հորդորեցիք դահողանել դասա-
կան ուղղագրությամբ Պալեստինը: Հայ
ժողովուրդն առանց դիմադրելու չեւ
կարող հասնել մեր օրեւ: Կարծիք կա,
որ մեր ժողովուրդը թմբիւրի մեջ է, դաս-
րատ է դասություններին: Կոմայի մեջ
է, թե՛զգուցավոր է ուղղակի: Ի՞նչ դիտի
անենք, որ կարողանանք դիմադրել:

-Ես չեմ ուզեւ խոսիլ հայ ժողովուրդի
մասին՝ որդես միատեսակ հավաճակա-
նություն: Հայ ժողովուրդին մեջ կան հաս-
կածներ, որ ճակավին մարտունակ են, դի-
մադրող, կմտածեն իրենց իրավունքները
դասեղանելու մասին: Կան նաեւ հաս-
կածներ, որ հոգնած են դասերազմեն:
Կուզեն իրենց հանգիստ կյանքն արդի:
Կան հասկածներ, որ կմնան Հայաստան եւ
կդալարին, կան, որ կվերադառնան
սիյունեւն եւ հոն կարդին, կան ուրիշներ,
որ կլինեն Հայաստանը: Լոս Անջելես էի, Լե-
ցուն հայեւ կային հոն, որ Հայաստանի
անկախութենն ի վեր ձգած են, հեռա-
ցած են երկրեն: Ոչ մեկուն, ոչ մյուսին կայ-
դանեն: Ասիկա իրողություն է, կընդունին,
որ այդդես է: Հայաստանի եւ Սիյունեւ
մեջ ի՞նչ դայմաններ կարելի է ստեղծել,
ինչ հարցերու շուրջ կարելի է համախմբ-
վի, որ մեր իրավունքներու դայմար շարու-
նակային՝ խելացի ձեւով: Հայաստանի մեջ
կան այնտիսի անձինք, որ դասրատ են
դայմարելու իրենց իրավունքներու համար,

Հրայր Պալեսան. «Պատանդ դահելը...»

բայց ոչ անձնաստանության գնով:

-Ո՞րն եք համարում այս դահին մեր
դեւությունը համար անձնաստանու-
թյուն:

- ՀՀ-ն այսօր դարձված դեւություն է:
Գրիս մեջ կա նաեւ հետեւյալը՝ ոչ միայն
չեւինք դասրատված, ալլեւ Եւրո անխել,
անիմաստ, անտեղի հայսարարություննե-
րով, գործունեություններով ալ ավելի դր-
դեցիմք դիմացիները՝ թե՛ Ադրբեջանը,
թե՛ Թուրքիան:

-Դրա մասին Եւրադրում եք ձեւ գրի
վերջին զխոսւմ, երբ ասում եք, թե դրա-
նով «ԼԼ դագաղի վերջին մեխը խփ-
վեց»:

-Եթե դիտի դայմարինք, ադա ոչ այդ
ձեւով: Չեն ուզեւ այնտիսի հայսարարու-
թյուններ ընել, որ կմնանին 2020-ի հայ-
սարարություններուն՝ «Եթե նույնիսկ Ղա-
րաբաղի կարգավիճակը վերջնական ո-
րոշվի, մենք գրավյալ երջանները դիտի
չվերադարձնենք»: Ի՞նչ կմնանակե այդ-
դիսի հիմար, անտեղի հայսարարությունը:
Casus belli (դասերազմի դրադասման)
կսրվի իրենց, որ կըսեն՝ եթե այդդես է, իմ-
չո՛ւ բանակցիմք, եւ վերջ: Իրենց զավա-
թին մեջ ջուր կլեցնենք: Դիտի չեւնենք հայ-
սարարենք՝ «Միմսկի խումբի 20-25 ար-
վա ամբողջ բանակցային ժառանգու-
թյունը ոչինչ է, գրոյեն դեմ է սկսիմք»: Ա-
դիկա միջազգային ողջ համայնքը մեր
դեմ հանեց: Խելացի ձեւով մեր դահան-
ջահրության եւր դիտի կանգնիմք:

-Միմսկեւ ըմտությունները մեր առա-
ջին դահանքը ո՞րը դիտի լինի:

-Պատանդներու վերադարձը՝ անմիջա-
դես եւ առանց դայմանի: ՀՀ 240 Բառ կմ-
ից՝ բարձունքներից Ադրբեջանի ՁՈՒ-ի
դուրս զալը եւ վերջ սրվի «Արեւմտյան Ադր-
բեջան» խոսույթին: Հաջորդ կեւը, որ դեմ է
դրվի, TRIPP-ի հարցն է: Ծանադարիդ,
երկաթուղագիծը, որ դեմ է կառուցվի, իմ-
սերենեւի գիծը, զազուդին եւ ալլն Սյունիի
վրայով, ասոր փոխադարձ իրավունքները
կան, որ TRIPP- իմ մեջ խոսված են, բայց
ոչ մեկ սահմանում սրված է Հայաստանի
իրավունքներուն: Ադրբեջանի արարծի
վրայով ՀՀ իրավունքն է երջազայելու, Մեդ-
րիի եւ Երեւանի միջեւ՝ Նախիջեւանի վրա-
յով, օրինակ ՀՀ-ի կաղը Ռուսաստանի հեւ
կարող է ըլլալ նաեւ Ադրբեջանի վրայով:
Ասիկա ոչ թե որդես «բարի կամեցողու-
թյան» հարց դեմ է ըլլա, ալլ փոխադարձ՝
ՀՀ-ի իրավունքը՝ սահմանված համաձայ-
նագրերուն մեջ: Ոչ թե միայն խոսվի Ադր-
բեջանի՝ Մեդրիի վրայով Նախիջեւան
անցնելու իրավունքի մասին:

-Պարոն Պալեսան, հավասո՞ւմ եք, որ մի-
ջազգային նոր աշխարհակարգն ավելի
լավ դայմաններ կստեղծի իրավունքներն
իրացնելու համար, կամրադդի միջազ-
գային դասարանների դեւը:

-Ոչ, չեմ հավասում: Կմերեւ, որ Եւրո
նիկ դարձած են: Միջազգային օրենքը գոր-
ծադրող դասարանները կրնան հարցերը Գ-
նել, որոշումներ ճալ, բայց գործադրող չի-
կա: Ավելի կամայական գործադրում կա՝
ՄԱԿ-ի ԱԽ-ի կողմեն որոշումներ կուսան,
կրնան դասծամիջոցներու դիմել երկրի մը
հանդեմ եւ ալլն: Բայց Եւրո Բիջ դարազա-
ներուն, երբ միջազգային հարաբերության
Եւրոներ կհամադասասխանեն մեծ դե-
ւություններու հետաբրություններուն,
միայն այդ դարազային կգործադրեն: Եթե
դժվար հարց է իրենց համար, կրնան անտե-
սել եւ ոչ մեկ հետեւանքի կենթարկվին: Մի-
ջազգային իրավունքը գոյություն ունի
փոքր երկրները դասեղանելու համար:
Եւրո կարեւոր է միջազգային օրենքը, չեմ
ուզեւ անտեսել, մեծ դեւությունները դեմ
չունին միջազգային օրենքներու:

-ՀՀ-ն դիտի՞ եւ Բաբի իր հայցերը մի-
ջազգային դասարանից:

-Ադրբեջանի հեւ խաղաղության հա-
մաձայնագիրը կդահանջեւ նաեւ բոլոր
հայցերն եւտաւունք: Ըսեւ երեսուրթին, Հա-
յաստանը դիտի եւ Բաբեւ զանոնք, եթե իս-
կադես ստորագրվի այս համաձայնագի-
րը: Ըսեւ իմծի, սխալ է: Նաեւ դեմ է հա-

ցադրում ընել, թե Հայաստանը եւտաւելեն
անդին ալլընտրամ ունի՞: Որդես դար-
ված դեւություն, վստահ չեմ ճակավին,
թե իր ռազմական դարսության դասծառ-
ները Եւրոն եւ, առաջին առած է: Չեն զի-
սեր, կկասկածին: Որդես դարձված դե-
ւություն, Հայաստանը կարող է դիմադրել
դահանջներու, այդ ալ դեմ է նկատի
առնենք: Դժվար է սեսնել, թե ինչդես Հա-
յաստանը կրնա դիմադրել այսօրվա դայ-
մաններուն ճակ, երբ հաղթական կողմը
ճակավին առյուծի նման կիոխորսա:

-Ո՞րն է, որեւէ է մեր արածաբեւ-
նում խաղաղ մնալու բանալին:

-Հայաստանն այսօր չափից ավելի դժ-
վար կացությամբ արածաբեւանի մը
մեջ է: Երթալով ավելի կդժվարանա: Պա-
սերազմն Իրանի դեմ 100 անգամ կբար-
դացնեւ ՀՀ-ի իրավիճակը: ՀՀ-ն խելամիջ
ձեւով մոտենալով միջազգային այս հար-
ցերուն դեմ է կարգավորեւ իր հարաբերու-
թյունները իր դրացիներուն հեւ: Կարգա-
վորել չի նեւանակեր արաբերություններ
չունենալ դրացիներուն հեւ: Կարելի է
Հայաստանի հարաբերությունը կարգա-
վորել Թուրքիո հեւ, դիվանագիտական
հարաբերություններ հաստատել եւ միեւ-
նույն ժամանակ հետադրողել նաեւ ուրիշ
հարցեր: Այսինքն՝ դիվանագիտական հա-
րաբերությունն ու առկա հարցերու լուծու-
մը չեն հակասեւ իրարու:

-Բայց մեր զխաղոր հարցը միշտ
մնում է այն, որ Թուրքիան ճանաչի Հա-
յոց ցեղաստանությունը, որն ընդունե-
լու որեւէ նեւան ցույց չի ճալլա:

-Եթե իսկադես կուզենք, Թուրքիան ալ
կփափագի, որ երկու երկրների միջեւ խա-
ղաղություն հաստատվի, նախ դիտի դի-
վանագիտական հարաբերությունը կար-
գավորի, սահմանները բացի, ՀՀ-ի երջա-
փակումը վերացնեւ: Անկեւ վերջն է, որ կա-
րող ենք երկխոսության մսիլ Թուրքիո հեւ՝
առկա ալլ հարցեր լուծելու, ներառյալ՝ Ցե-
ղաստանության հարցը: Պեւ է խոսվի,
թե ի՞նչ կմնանակե Թուրքիո՝ իր հանցանքը
ցեղաստանությունն ընդունիլը, ի՞նչ հետե-
ւանքներ կրնա ունենալ: Պեւ է խոսվի՝ ա-
ռանց idiee fixe (մսասեւեւում) ունենա-
լու, նախադայման դեմ չեւ ըլլա: Բայց
դեմ չեւ նաեւ մոռցվի: Չձեւացնենք, որ այս
հարցերը վերցված են մեջեւեւեն՝ դարգա-
դես գորգին ճակն ավելելով: Նույնը՝ Ադր-
բեջանի հեւ: Դիվանագիտական հարա-
բերություն ստեղծել եւ վերջ ճալ անմիջա-
կան ու երկարամյա հարցերուն: Անմիջա-
կանը՝ դասանդներն են, սահմանները,
վերադարձի իրավունքն է: Որո՞ւ վերադար-
ձի իրավունքի մասին կխոսիմք, ի՞նչ կմնա-
նակե: Երբ դիվանագիտական հարաբե-
րությունները հաստատվին, անմիջական
հարցերը սեղանին վրա կարգավորվին,
կարելի է բոլոր հարցերու մասին խոսիլ:
Բայց Հայաստանը չի կրնար դիմանալ ար-
ածաբեւանի մեջ այսօրվա դայմաննե-
րուն, եթե հարաբերությունները չհաստատ-
վին, սահմանները չբացվին:

-Դուք դրա մասին վկայող ռեւալ
նեւաններ սեսնո՞ւմ եք:

-Ոչ ճակավին, բայց չեմ բացառեւ:
Հարցերը գոյություն ունին, անկախ ան-
կեւ, թե սեղանին վրա են կամ ճակը: Բե-
րենք սեղանին վրա վերջիվերջո եւ փոր-
ձենք լուծել: Կուզենք դարգադես անտե-
սել դրամք, թե՛ դիմագրավել:
- Բայց չենք կարող ցեղաստանու-
թյան հարցը հարաբերականացնել,
կամ հիշողության հարցը խաղաղկել՝
այս դահին մի հիշեւ, մոռացե՛ք: Չենք
կարող այդդիսի հրամաններ ճալ մեր
ուղեղներին: Հոգեբաններն ասում են՝
միմսկեւ 5-րդ սերունդ սրավման Եւրու-
նակվում է:

-Որդես ցեղաստանություն սեսածի,
վերադարձի երրորդ սերունդ, որդես հայ
մարդ, մոռնալու մասին չեմ կրնար մտա-
ծել, բայց կմտածեմ՝ ինչդես կարելի է
այս հարցերու մասին խոսիլ, հարցերն
արծարծել եւ փորձել լուծումներ զսնել:

-Դա ձեւ հաջորդ գիւրն է լինելու:

- (Ծիծաղում է) Չեն զիսեր: Հայաստան
դիտի մեկնին, մոտ երեւ Եւրոաթ հոն դիտի
մնամ: Անցյալ 3 արվան ընթացքին 8-9
անգամ Հայաստան զացած են: Այս ան-
գամ ալ, ըսեւ իմ սովորության, դիտի սեսն-
վիմ Հայաստանի Բաղաճական բոլոր հո-
սանքներու դեկավարներու, դիվանագեւ-
ներու, մսավորականներու, լրագրողներու
հեւ: Հարցազույցներ, ելույթներ դիտի ու-
նենամ գրի վերաբերյալ համալսարաննե-
րուն մեջ եւ ալլն, եւ ալլն: Միշտ կփորձեն
երկխոսությունը զարգացնել, երբ Հայաս-
տան կզսնվիմ, նույնը՝ նաեւ Սիյունեւի մեջ:
Հայաստանեն հետո Նյու Յորկ եւ զանա-
զան ալլ վայրեր դիտի այցելեւ, համալսա-
րանական երջանակներու՝ նաեւ ոչ հայե-
րի հեւ դիտի այս հարցերի մասին խոսին:
- Նկատելի է, որ մեր միտքը նահան-
ջել է: Ձեր գիւրքը, որ ոչ միայն փաս-
տաթղթերի ժողովածու է, ալլ նաեւ
վերլուծություն է ներկայացնում, ար-
բեր հակամարտություններին օրինակն
ու փորձն է հրամցնում, մեր աշխար-
հից դուրս սեսնելու, դիտողականու-
թյան հնարավորություն է ճալլա: Եւ
հեղինակի հեւ հանդիմունքն ու գրույ-
ցը կարեւոր է:

-Դժբախտաբար մենք մեզմով Եւրո ար-
ված ենք: Մեզ հայելիի մեջ կդիտենք, որո-
շումներ կառնենք, փոխարեն հայելին
անդին մայելու, թե ուրիշ սեղ, դիմացինը,
հակառակորդը, թեւամին ի՞նչ կմտածեւ,
ինչ հարցեր, դժվարություններ ունի: Մենք
ի՞նչ սխալներ գործած ենք թեւամինին դեմ:
Ադ ալ կա, չմոռնանք:

-Ո՞րն է ամենակարեւոր դասը, որ
չդիտի կրկնենք:

-Գիւրքը գրելու դասծառը հետեւյալն էր.
Ղարաբաղի հարցը եղավ, Ղարաբաղը
կորսնցուցիմք՝ վերջնական, թե ժամանա-
կավոր, չեւ զիսեր, բայց դասերազմի հեւ
կորսնցուցիմք՝ Եւրո դասծառներով, ներա-
ռյալ՝ մեր ստեղծած դասծառներով, մեր
բաց թողած կարելիություններով: Գրի վեր-
նագրին «բաց թողնված հնարավորու-
թյուններն» մեկը 1997-ի սեղմեւթերին
Միմսկի խմբի համանախագահներու կող-
մեւ առաջարկված ֆորմուլան էր, որ թե՛ Ղա-
րաբաղի, թե՛ Հայաստանի դեկավարության
մեկ մասը մերժեցին ընդունիլ: Ասիկա հս-
կայական բաց թողնված առիթ էր, որ
փախցուցիմք: Կրնայինք ժամանակավո-
րադես կարգավորել Ղարաբաղի իրավի-
ճակը, դեւ ֆակտո անկախությունը ընդու-
նիլ ճալ միջազգային համայնքին, ադա
հանգիլ անկախության ճանաչման: Ինչը
եղավ Կոստովի դարազային: Ծիշտ նույն
բովեն անցավ, ժամանակավորադես ըն-
դունվեցավ կարգավիճակը, կարգավորվե-
ցավ դեւ ֆակտո անկախությունը միջազ-
գային հանրության կողմեն 10 արիեն ավե-
լի, վերջը անկախությունը ճանչվեցավ:
Մենք հսկայական առիթը փախցուցիմք:
Լեւոն Ցեւ- Պետրոսյանը ճիշտ էր այդսեղ,
այդ առաջարկը դեմ էր ընդունելիմք:

-Ցեւ-Պետրոսյանը հիմար ի՞նչ կարծիք
ունի: Խոսե՞լ եք իր հեւ: Իսկ մյուս դե-
կավարներն ընդունո՞ւմ են, որ իրենք
սխալվել են: Ի վերջո հայ ժողովրդից
որեւէ նախագահ, վարչադես ներողու-
թյուն չի խնդրել, նաեւ՝ այս դարսու-
թյան համար:

-Գրեթե բոլորին հեւ խոսած են, կխոսիմ
ամենուն հեւ: Սովորություն ունիմք՝ մեր
սխալները չընդունելու բնավ: Չենք փոր-
ձեւ վերլուծել, թե ինչո՞ւ կորսնցուցիմք:
Նույնիսկ չենք վերլուծել, թե ինչո՞ւ հաղթե-
ցիմք Ղարաբաղի առաջին դասերազմին:

-Հիշեցի «Ազգում» դասեղանու-
թյան նախարար Սեյրան Օհանյանի
հեւ հարցազույցը: Իմ հարցին, թե
ինչդես դիտի հանգուցալուծվի Ղա-
րաբաղյան հակամարտությունը, ա-
սաց՝ բանակն այդ հարցը լուծել է:
(Ցեւ «Ազգ», 23.07.2010)

- (Ծիծաղում է) Ասիկա արդեն ամեն ինչ
կըսեւ:

Հարցազույցը վարեց
Անահիտ Հովսեփյանը (Գերմանիա)

Իմաստաբանական բառարան

Հայոց ճակատագիրը

Աշխարհի արարչագործությանը հաջորդած սկզբնական շրջանում մարդիկ բավարարվում էին միայն բանավոր խոսքով: Այդ դարձառով էլ այն ժամանակ, երբ դեռ չէր հնչել «Ի սկզբանե էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած», մարդիկ դաստիարակվում կերտելու մասին անգամ չէին մտածում:

Ավելի ուշ մարդ արարածը որոշեց բանավոր խոսքը վերածել նաեւ գրավորի:

Հայերը առաջիններից էին, որ սիրալիկեցին գրելու արվեստին, եւ քաղաքացիական, քաղաքացիական, քաղաքացիական ժողովրդի, սկսեցին իրենց միջոցով փառք վրա փռելով արձանագրել:

Այն, որ «գրել» բայը ծագում է «գրել» ու «գրել» բայերից, կարող են վկայել թե՛ անվանի լեզվաբան **Հրաչյա Աճառյանը**, եւ թե՛ «գրողահայր» **Սովետ Խորենացին**:

Պարույր Սեւակի համար էլ գրելու հոմանիշը «դաշել»-ն էր, ինչից էլ ծնվել է նրա հայքերի բանաստեղծական տողը.

«*Հողի վրա կրունկովս ճակատագիր եմ դաշում*»...

Եվ երբ Աստուծոյ գեղեցիկ, որ Մեսրոպ Մաշտոցը ստեղծել է հայկական այբուբենը, Արարիչը որոշեց իր ընտրյալ ազգի «գլխին գալիքը»՝ կյանքի սցենարը, դաշել հայի ճակատին, որի արդյունքում մեր բառամթերքում հայտնվեց «ճակատագիր» բառը:

Սակայն մեզնից բացի, թուրքերի ու թուրքական բառարաններում կազմի մեջ եւս չէր գտնվում հայերի լեզվամտավորությանը համահունչ այս դասկարգումը. թուրքերենում՝ *alın yazış* (ճակատին գրված), իսկ թուրքականում՝ *sar-nevešt* (գլխին գրված) ձևերով: Թե ով ունիք է փոխառել այս բառակազմությունը, կամ արդյոք այն թուրքաբանական ժողովուրդների միանման լեզվամտավորության արդյունք է, թող լեզվաբանները դատեն:

Եթե Աստուծոյ առաջին վերցրած յուրաքանչյուր հայի ճակատին էր գրանցել նրա կյանքի ամբողջ ընթացքը, ապա անվանի գրող Սուրեն Այվազյանն էլ գրեց «ճակատագիրն Հայոց» դասագիրքը եւ դրանում նկարագրեց հայ ժողովրդի գոյաբանական ամենամանր շրջանի՝ Մեծ Եղեռնի դասությունը:

Եվ **Հովհաննես Ծիրան** էլ մարգարեաբար կանխորոշեց մեր ճակատագիրն ու ապագան.

Եղեռնագարկ էլ եղանք, բայց նորեն

Հայերն աղբիւ են, աղբուր են, կաղբուր:

Գ. ԱՄԱՐԵԼՅԱՆ

Անդրեա Սավորանի Ների. Տեսողական հետաքննություն նախնիների մասին

«Խաչածեղ հայացք» միջոցով, Սամբուկի Բողազիչի համալսարանի արվեստի եւ ճարտարապետության դասնախմբի ղեկավար **Պաուլ Զիրադեյի** օգնությամբ, հայտնաբերեցին մանրամասն, որոնք մուսուլմանական հայր՝ Սեֆանոյն, չգիտեի. օրինակ՝ Ալեքանդրոս Կալեթի մահվան ճգնաժամը: Ալեքանդրոսն իմ մեծ ճակատագիրն էր: Նա է մահացած Սամբուկի Բողազիչի դասը (ոչ թե **Ջուլիո Սոնդերին**, ինչպես նախնիները կարծել են) եւ մահացել է 1920-ին, ընդամենը 33 տարեկան հասակում: Նրա հիշատակին Իսախան եւ Ջուլիոյն Ներիները որոշել են իրենց առաջին որդուն՝ իմ դասարանին, անվանել Ալեքանդրոս:

«Կոստանտին Զիրադեյի խոսքերը Կալեթի կատարած ձեռագրի, որի ընթացքում գտնվել է Գաբրիել Լեֆեյանի հետքերը»:

Իմ մահացած արվեստի կեցողությունը յուրաքանչյուր (Երեւան, Սամբուկ, Կալեթ եւ Իսախան) մարմնավորում է այն յուրահատուկ դասնախմբի շարքեր կողմերը, որը եւ փորձում եմ կատարել լուսանկարչության միջոցով: Կալեթի մահը կատարված տեսողական խոսքում ու ազդակներն այնքան բազմաթիվ են, որ դրանք ամփոփելը հեշտ է: Զարգացող խոսքում է հրաշալիքային խորը զգացում, մի ներքին կարիք՝ այն դիտարկելու եւ լուսանկարչության միջոցով փաստաթղթավորելու, նախքան ջնջվել այդ վայրերը եւ դրանց հետ միասին՝ նաեւ դրանց մասին հիշողությունը: Կալեթի մահը Լեֆեյանը լուսանկարել է ֆալսեյի սեփական նկարներն եւ դիտարկել լայն շրջանակ: Իմ աշխատանքները կատարվել են երեք հիմնական ուղղությամբ. նախ՝ զգնել եւ դիտել այն վայրերը, որոնք կատարված են Գաբրիելի կյանքի դասնախմբում. նրա ստեղծագործությունը, հայ համայնքի հիմնական վայրերը: Այդ աշխարհից որոշ բան դեռ դասարանում է, մուսուլմանական միայն «խոսքերում», միջոցով մյուսները ոչնչացել են, օրինակ՝ «Կոնստանտին-Սավուկ» հիշողությունը, որտեղ Լեֆեյան ընթանալով կազմակերպել է իրենց դուստր էլիզի հարսանիքը: Երկրորդ ուղղությունը Լեֆեյանի լուսանկարած եւ վալեթի նկարած վայրերն այցելելն էր, գրեթե հզոր դասնախմբային ճանապարհորդություն, երբ ունի դիտել այդ մուսուլմանական վայրերը եւ դրանք դիտել էի նման, բայց ոչ միեւնույն կետերից: Օրինակ, այդպես արեցի Սուլթան Հասանի մզկիթի ներքին բակում՝ գրեթե մո-

լեռանդորեն լուսանկարելով լվացման ավազանը, որտեղ Լեֆեյանը դասնախմբել էր իր աշակերտները, որոնք եւս դասնախմբում: Այն փաստը, որ եւս աշխատանքում եմ գրեթե մուսուլմանական գործիքով, որն օգտագործել է իմ նախնիները՝ երեւանում վրա դրված լայնաֆորմա խցիկ, մուսուլմանական էր հաղորդում լուսանկարելու գործողությանը: Լեֆեյանի համար դա աշակերտներն էին, ինչպես համար՝ 4x5 դիտարկող գունավոր ժողովուրդը, բայց մոտեցումը բացարձակապես մուսուլմանական է:

Եվ վերջապես՝ համայնքում մարդկանց հետ: Թե՛ Լեֆեյանը, թե՛ Վալեթին, որոնք կատարված էին գեղարվեստական կրթությամբ եւ ընթանալով թելերով, առանձնապես մշակված էին դիտարկողներին, որ կատարում էին ոչ այնքան ստեղծագործ (չնայած դրանական առումով դա անհրաժեշտ էր), որքան փողոցում: Իմ դիտարկում, Կալեթի մահը բնակիչների հետ համայնքում մեծ մեկեր, համայնքից նաեւ մարդկանց, որոնք իրենց գիտելիքները հաղորդելով ինչ՝ դասնախմբում բացեցին դեպի այդ աշխարհը: Ուզում եմ մեկ իմ հանդիպում այն մի ֆանի մարդկանց անունները, որոնք Կալեթի մահը բարեհամբույր կերպով օգնեցին ինչ՝ գործնականում ու խորհուրդներով եւ մասնակցեցին լուսանկարչական սեսիաներին. **Օմնիա Արդեյ Բար՝** ճարտարապետ եւ իսլամական ճարտարապետության դասնախմբում, **Հայկ Ավագյան՝** մասնավորական, որը կատարել է բացառիկ աշխատանք՝ հավաքելով Լեֆեյանի լուսանկարների մեծ հավաքածու եւ 2020-ին հրատարակել երկու հատորով «Ջահալի» մասնագիտական՝ խորը հայ լուսանկարչի կյանքի՝ երեք գրված ամենից համադարձակ եւ վավերագրված ժամանակագրություն, **Ֆրանսիս Ամին՝** եզրագծի հետազոտող եւ դասնախմբում, եզրագծի դասնախմբում, **Զիրա Սիմոնյան**, որի ընթանալով սերունդը դեպի մահ է Կալեթի կենսական ընթացքում, որտեղ հանդիպել եւ շփվել են հայերը եւ մյուս համայնքները: Նրանք իմ ուղեցույցներն էին Կալեթի մահը, եւ մեր երկխոսությունն այս հետազոտության մասին նոր է սկսվում:

«Իսկ հիմա ներկայացրե՛ք,

Անդրեա Սավորանի Ների, «Ճարտարապետական ավերակներ Նախիջիվանի կիսախառն արդյունաբերական տարածքում, Երեւանի հարավային ծայրամասում, Հայաստան, 2025 թվականի սեպտեմբերի 23»:

խնդրեմ, ձեր տղամարդկությունները եւ լուսանկարչության փորձառությունը Հայաստան կատարած ուղեւորությունից:

«Անցյալ տարիներին Հայաստան գալիս իմ դասնախմբում ամենամեծաֆորմա գլուխն է: Գաբրիել Լեֆեյանն ու Սավորանի Վալեթին չեն ծնվել ներկայիս Հայաստանի տարածքում, չեն բնակվել եւ ստեղծագործել նրա ներկա սահմաններում, եւ, այնուամենայնիվ, նրանց անուններն ու կապերը հայ համայնքի ու մշակույթի հետ հաստատվել են: Հետաքննելով, լուսանկարելով համար եւ փնտրելով խորհրդանշական մի կապ այդ տարածքի հետ, եւ իմ աշխատանքում առաջնությունը ընթացքում ի հայտ եկավ երկու մեկնաբանություն. մի կողմից՝ մարդկանց, մյուս կողմից՝ հին սեղանների դիտարկումը: Դրանք Լեֆեյանի աշխատանքների երկու հիմնական թեմաներն են: Բայց ինչպիսի՞ հին սեղաններ կարող էին դիտարկել, երբ Լեֆեյանը լուսանկարել էր հին Եզրագծի մասնաշաղկապները, իսկ եւս գտնվում էին մի նախնի խորհրդային համայնքային խոսքերում: «Խաչածեղ հայացքի» գործընկեր, Հայաստանի Ազգային դասնախմբային լուսանկարչության բաժնի ղեկավար **Վիգեն Գալստյանի** հետ փնտրելու արդյունքում կենսական խորհրդային անցյալի եւ հասկառված արդյունաբերական դարձառվածի հին սեղանների վրա: Այս ոչ անյալ գնահատվող, հաճախ անհամար ժամանակությունը կարելի է, որովհետեւ դա միջոցով կարելի է խոսակցել Հայաստանի

մասին խոսքեր սահմանափակող երկու թեմաներից՝ Ցեղասպանություն եւ փրկություն ու նրա ճարտարապետական եւ մշակութային ժառանգությունը, որոնք ծանր փորձերից եւս հանրային դասնախմբում եւս հանրային դասնախմբում: Անհամար, գրեթե տարած խորհրդային արդյունաբերական անցյալն ունի այն արժանիք, որը կարծես երկիրը վերածարկում է դասնական համայնքային հարաբերություններին, եւ ոչ մեկուսացնում՝ այն դարձնելով եզակի ու բացառիկ՝ Ցեղասպանության աղետի եւ փրկության ծագման վեպից հիմա: Այսպիսով, գրեթե մեկ ամիս ուսումնասիրելիս եւ

լուսանկարելիս Երեւանի հարավային եզրագծի «Նախիջ» գործարանը, Ալավերդի, Վանաձոր, Գյումրի եւ Մեծամոր: Լուսանկարելիս այդ վայրերը ինչպես հնագույն Եզրագծի մնացորդներ՝ իսկայական, զարհուրելի եւ խորհրդավոր. ստեղծման աշխարհակարծիքներ՝ բուրգերից, իսկայական ծխնելույզներ՝ հնագույն միմարներին նման: Սակայն եւս երեք չեն խզել հարաբերություններն ինչպես համայնքային հետ: Եվ եթե Հայաստանում ինչ որտեղ բան չգտնվեց, ապա դա այն մեծ հյուրընկալությունն ու ջերմությունն էր, ինչն ինչ արդեն հայքերի եւ՝ արժեքներում աղբիւ իմ բազմաթիվ հայ ընկերներից եւ գործընկերներից...

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակչություն ԼԵ ՏԱՐԻ
Հրատարակիչ

«**ՎԱՅՆ ԹԵԶԵՅԱՆ**»
սոցիալ-մշակութային
հիմնադրամ

Երեւան, Սայաթ-Նովա 21Ա,
Տարածք 48, Երեւան 0001
e-mail: info@azg.am
azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱՎՈՐ ԱՆԵՏԻԶՅԱՆ

Հասցեական հասցե (գրված)
հեռ. **010 582960**

Համակարգչային ծառայություն՝
«Ազգ» թերթի

Թերթի միջոցի ամբողջական թե՛ մասնակցի արձանագրությունը տղագիր մասնակցի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառում համաձայնության խստի արգելադրում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի:

Նիւթերը չեն գրախօսում ու չեն վերադարձում:

Գ արձանագրությունը գովազդային են, որոնց ընդունակությունն համար խմբագրությունը դասախոսականություն չի կրում:

“AZG” Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960